

Yeni Programa Göre Düzenlenmiş
Sosyal Bilgiler ğretiminde Kanıtı Sorgulamak

Yerel ve Sözlü Tarih

Doç. Dr. Servet HALİ
Sümeyra ÇELEBİ
Gl GÜNEY

Doç. Dr. Servet HALİ - Sümeyra ÇELEBİ - Gül GÜNEY

**Yeni Programa Göre Düzenlenmiş Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kanıtı Sorgulamak
YEREL VE SÖZLÜ TARİH**

ISBN 978-625-6829-74-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Temmuz 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: yayinevi@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Değerli Eğitimciler, Kıymetli Okuyucular ve Sevgili Öğrenciler;

Çağımızın hızla değişen dünyasında, bilgiye ulaşmak hiç olmadığı kadar kolaylaşmışken, bu bilgiyi doğru yorumlamak, eleştirel bir gözle sorgulamak ve anlamlı bir öğrenme deneyimine dönüştürmek her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. İşte tam da bu noktada, yaşam becerilerini sağlayan sosyal bilgiler öğretiminin rolü, geleneksel bir bilgi aktarımından çok daha öteye geçmekte; öğrencilere geçmişi ve bugünü birbirine bağlayan derin bir kavrayış, analitik düşünme becerileri ve etkin vatandaşlık bilinci kazandırmayı hedeflemekle birlikte bu ihtiyaçlardan yola çıkarak hazırlanmıştır.

“Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kanıtı Sorgulamak, Yerel ve Sözlü Tarih” başlıklı bu kitap, bu hedefler doğrultusunda, özellikle Yeni Maarif Modeli’nin vurguladığı “yaşam becerileri”, “yerellik” ve “sorgulama temelli öğrenme” ilkelerini merkeze alarak hazırlanmıştır. Eser, sosyal bilgiler eğitiminde teorik bilginin yanı sıra, öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak, onları düşünmeye, araştırmaya ve yorum yapmaya teşvik edecek pratik uygulamalara da yer vermektedir.

Geleneksel tarih anlayışı, çoğu zaman arşiv belgeleri ve resmî kaynaklarla sınırlı kalmış; oysa tarih, sokakta, köy meydanında, aile sohbetlerinde ve bireylerin hafızalarında da yaşar. Yerel ve sözlü tarih, bu sessiz kalmış sesleri duymamızı, tarihi daha demokratik ve çoğulcu bir zeminde ele almamızı sağlar. Bu kitap, öğrencilere ve öğretmenlere, tarihin farklı kaynaklarını nasıl sorgulayacaklarını, kanıtları nasıl eleştirel bir gözle değerlendireceklerini ve sözlü tarih çalışmalarını eğitim sürecine nasıl entegre edeceklerini göstermeyi amaçlamaktadır.

Kitabın temel odak noktalarından biri olan “kanıtı sorgulamak”, öğrencilerin tarihsel olayları salt birer olgu olarak değil, farklı bakış açılarını ve kanıtları dikkate alarak yorumlamalarını sağlar. Bu yaklaşım, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirirken, aynı zamanda onlara bilginin nasıl inşa edildiğini ve tarih yazımının dinamiklerini keşfetme fırsatı sunar.

Bir diğer önemli vurgu ise yerel ve sözlü tarih çalışmalarımızdır. Yerel tarih, öğrencilerin kendi kültürel miraslarını, aile hikâyelerini ve yaşadıkları coğrafyanın geçmişini keşfetmelerine olanak tanır. Sözlü tarih ise, resmi belgelerin ötesinde, bireylerin hafızasında saklı kalmış anıları, tanıklıkları ve duyguları gün yüzüne çıkararak tarihi daha insani ve çok boyutlu bir perspektifle ele almayı mümkün kılar. Bu yöntemler, öğrencilerin tarihe olan ilgisini artırırken, aynı zamanda millî ve manevî değerlerimizi gelecek nesillere aktarmada da etkili bir rol oynar.

Kitapta yer alan etkinlik örnekleri, öğrencilerin yaparak, yaşayarak ve sorgulayarak öğrenmelerini sağlayacak şekilde ve Doç. Dr. Servet HALİ' nin danışmanlığında yüksek lisans programında yürüttüğü “Sosyal Bilgilerde Tarih Konularının Öğretimi” dersi kapsamında etkinlikleri tasarlayan Zeynep CEYLAN, M. Emin ALUÇ, M. Bünyamin YAVUZ’ a teşekkür ederiz. Bu etkinlikler, yaratıcı drama, söyleşi, proje tabanlı öğrenme ve disiplinler arası çalışmalar gibi çeşitli yöntemlerle zenginleştirilmiştir. Ayrıca, her bir etkinlik, öğrencilerin iletişim, iş birliği ve problem çözme gibi 21. yüzyıl becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlayacak niteliktedir.

Bu kitabın, sosyal bilgiler öğretmenleri için bir başucu kaynağı, öğretmen adayları için bir rehber, öğrenciler için ise tarihi ve toplumuza dair bilgileri keyifle keşfedecekleri bir yol arkadaşı olmasını ümit ediyoruz. Eğitim, ancak merak uyandıran, sorgulamaya teşvik eden ve öğrenmeyi bir serüvene dönüştüren yaklaşımlarla anlam kazanır. Bu serüvene katkıda bulunabilmek, bizler için büyük bir mutluluk ve gurur kaynağıdır.

Son Söz Yerine Bir Soru:

“Padişah fermanları mı, yoksa bir köy kadınının cep defterindeki notları mı daha ‘gerçek’ tarihtir?”

Bu kitap, işte bu sorunun peşinde. Yanıtı birlikte arayacağız...

Bu eserin ortaya çıkmasında emeği geçen tüm meslektaşlarımıza, eğitimcilere ve değerli okuyucularımıza en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Saygılarımla,
Doç. Dr. Servet HALİ
Sümeyra ÇELEBİ
Gül GÜNEY

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

Giriş.....	1
------------	---

1. BÖLÜM SOSYAL BİLGİLER

Sosyal Bilgiler Kavramı, Kapsamı ve Tarihçesi.....	2
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı.....	6
Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları ve Temel Felsefesi.....	7
Öğrenme Alanları.....	9
Öğrenme Çıktısı	11
Değerler	12
Beceriler	14
Öğrenme Kanıtları.....	16
Öğretme-Öğrenme Yaşantıları	17
Farklılaştırma	18
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Esaslar ve İlkeler	18

2. BÖLÜM TARİHSEL KANIT

Tarihsel Kanıtın Tanımı.....	21
Kanıtı Varma ve Hazırlama	25
Kanıtı Sorgulama.....	25
Kanıt ve Sınıfta Tarihsel Düşünce	31
Bir Yöntem Olarak Eğitimde Tarihsel Kanıt Kullanımı.....	32
Tarihsel Kanıtların Sosyal Bilgiler Öğretiminde Etkililiği	33

3. BÖLÜM YEREL TARİH

Yerel Tarih Tanımı ve Kapsamı.....	35
Yerel Tarihin Çalışma Alanı.....	38
Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Yerel Tarih	40
Yerel Tarih Öğretiminde Sınıf İçi –Dışı Uygulamaların Önemi	49
Türkiye’de Yerel Tarih	50
Yerel Tarihi Uygulamaya Yönelik Eleştiriler	51
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yerel Tarih Bağlamında Tarihsel Kanıtı Ele Alma	53
Sosyal Bilgiler Yerel Tarih Öğretiminin Öğrenci Başarısına Etkisi.....	54

4. BÖLÜM

SÖZLÜ TARİH

Sözlü Tarihin Gelişimi	59
Sözlü Tarihin Dünyadaki Gelişimi.....	59
Türkiye’de Sözlü Tarih	60
Sözlü Tarihin Eleştirilen Yanları.....	62
Sözlü Tarihin Faydaları	64
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih	66
Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi.....	67
Sözlü Tarih Öğretiminde Sınıf İçi Uygulamaların Önemi.....	69
Sözlü Tarih Öğretiminde Sınıf Dışı Uygulamaların Önemi	70
Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Sözlü Tarih	73
Sözlü Tarih Öğretim Yöntemi ile İlişkili Sosyal Bilgiler Dersi Becerileri.....	74
Sözlü Tarih Öğretim Yöntemi İle İlişkili Sosyal Bilgiler Değerleri	75
 Sonuç	 78
Etkinlik Örnekleri	81
Kaynakça	98

GİRİŞ

Tarih, geçmişin izlerini sürerken yalnızca olayları aktarmakla kalmaz aynı zamanda bu olayların ardındaki nedenleri, bağlamları ve insan deneyimlerini anlamamıza olanak tanır. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kanıtı Sorgulamak: Yerel ve Sözlü Tarih* başlıklı bu çalışma, tarih eğitiminde kanıt kullanımının ve sorgulamanın önemini vurgulayarak, özellikle yerel ve sözlü tarihin eğitim sürecine nasıl entegre edilebileceğini ele almaktadır. Yerel ve sözlü tarih yöntemleri, geleneksel tarih anlatılarının ötesine geçerek öğrencilere, tarihi olaylara farklı perspektiflerden bakma, eleştirel düşünme ve kendi kültürel miraslarını keşfetme fırsatı sunar. Bu kitap, sosyal bilgiler eğitiminde kanıt temelli öğrenmenin nasıl gerçekleştirilebileceğini, sözlü tarih çalışmalarının nasıl tasarlanacağını ve yerel tarihin öğrencilerin tarihsel empati geliştirmesine nasıl katkı sağlayacağını teorik ve pratik örneklerle ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Öğretmenler, akademisyenler ve eğitimciler için bir rehber niteliği taşıyan bu eser, tarih öğretiminde yeni yaklaşımlar arayan herkese ilham vermeyi hedeflemektedir.

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER

1.1. Sosyal Bilgiler Kavramı, Kapsamı ve Tarihçesi

Çağımızda hızla artan ve gelişen bilim ile birlikte teknolojinin de etkisiyle toplumların kendi mevcut kültürünü bilen, koruyan ve bu kültürün sürekliliği için çabalayan aynı zamanda ileri çağlara götürecekt etkili vatandaşlara ihtiyaçları vardır. Bireyin üzerinde yaşadığı dünyada devleti ve milletiyle ilgili bilgileri sosyal hayatında kullanabilmesi için birtakım yetenekleri kazanması gerekmektedir. Bu noktada en fazla başvurulması gereken eğitim branşı sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgiler eğitimi alan kişi; iş birliği yapma, bilgi toplama, karar verme, analiz etme ve problem çözme gibi becerileri kazanmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, demokratik değerlere bağlı nesiller yetiştirmek, bu değerleri korumak, sürdürmek ve evrensel topluma kazandırmak amacını taşımasından dolayı oldukça önemlidir (Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi [National Council for the Social Studies, NCSS],1994). Literatür incelendiğinde sosyal bilgilerin disiplinlerarası bir yapıda olmasından dolayı birçok tanım karşımıza çıkmaktadır.

Öztürk (2006), sosyal bilgileri yenileşen dünyada araştırmayı, analiz yapmayı ve problem çözme seven, etkin bireyler yetiştirme vizyonu ile eğitime yön veren öğretim programı olarak ifade etmiştir (Öztürk,2006:4). Ambarlı (2010), sosyal bilgiler dersini meydana gelen olayların farkına varılmasını sağlayan, bu olayların nedenleri ile sonuçlarını hak ve sorumluluk bilinci içerisinde geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında irdelemeye katkı sağlayan bilgiler bütünü olarak tanımlamıştır (Ambarlı,2010:460). Demir (2015)' e göre sosyal bilgiler, geçmişte yaşanan olay ve durumları bugüne taşımaya ve her açıdan kendini geliştiren vatandaşlar yetiştirmeye katkı sağlayan bir disiplin olarak tanımlanır (Demir,2015:30). Gürkan'a (2009) göre sosyal bilgiler, kaynağını sosyal bilimlerden alan ve bireylerin yerel, milli ve evrensel topluma aktif katılım göstermelerinde ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve değerleri edinmelerini hedefleyen bir derstir (Gürkan,2009:17). Toklu (2017) ise sosyal bilgileri, birey ve bireyin hayatını konu edinen, fikir veren, yetenekleri

ve değerleri onlara kazandırmaya yarayan multidisipliner yaklaşım olarak vurgulanmıştır (Toklu, 2017:48).

Yukarıdaki tanımlardan da yola çıkarak genel anlamda sosyal bilgiler dersi, toplumsal hayatı ve kişiyi konu alan eğitimin, içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, kişinin kişiyle aynı zamanda çevresiyle yaşadıklarını zaman kavramını göz önünde bulundurarak disiplinler arası yaklaşımla, değişen dünyada demokratik değerlerle donanmış, farkındalık oluşturan ve etkin bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir alan olarak ifade edilebilir (Doğanay, 2005:20).

Sosyal bilgilerin kapsamını geniş yelpazeli sosyal bilimler oluşturmaktadır. Sosyal bilgilerin öğretim programının içeriğini, sosyal bilimlerde yer alan sadeleştirilmiş ve düzenlenerek programa yerleştirilmiş bilgiler oluşturmaktadır (Köstüklü,2014:11). Bireylerin parçası olduğu toplumu anlayabilmesi, iyi bir vatandaş olabilmesi ve toplumda meydana gelen gelişmelere uyum sağlayabilmesi için sosyal bilgiler alanı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Sosyal bilimlerle sosyal bilgiler kavramları birbirleriyle iç içe olmasına karşılık birbirinden farklı iki ayrı alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple bu iki alanın ortak ve farklı yönlerinin üzerinde durulması faydalı olacaktır (Akhan ve Çetin, 2015:9). Bu yönler şunlardır:

- Sosyal bilimlerin insan ilişkilerini incelerken, sosyal bilgiler ise sosyal bilimlerin içerisindeki alanlarda yer alan eğitim programlarının bir parçasıdır (Şimşek, 2007:8).
- Sosyal bilgiler sosyal bilimlerin kapsadığı disiplinleri topluma taşırken, sosyal bilimler ise toplumu ilgilendiren bütün alanları kapsamaktadır (Duman,2011:17).

İlköğretim kademesinde bulunan sosyal bilgiler dersi, toplumsal sürekliliği sağlamak adına sorumluluk sahibi yurttaşlar yetiştirilmesi amacıyla hizmet eden önemli bir derstir. Araştırmalar kişilik gelişiminin kritik evresinin çocukların ilköğretim kademesi sonuna yani on iki yaşa denk geldiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler dersinde topluma etkin katılım sağlamak için ilköğretim kademesinin özelliklerinden faydalanarak çocuklara tutum, kişilik, değerler ve davranışlar kazandırılabilir (Kaltsounis, 1987:4).

Dünyada sosyal bilgiler, disiplinlerin birbiriyle ilişkili olduğu, 20. yüzyıl ilk dönemlerinde ABD’de sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda oluşan derin sosyal değişimin sonucu olarak sorunlara çözüm arama gayretlerinin neticesinde ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2009:23). Değişen dünya ve toplum şartlarına bağlı olarak sosyal bilgiler eğitimi, problemlere çözüm yolları sunabilen ideal vatandaş tipi oluşturabilmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden yararlanarak, öğretim programı